

شناسایی و سنجش وضعیت پیشایندها و پسایندهای تربیت شهروند حرفه‌ای در نظام آموزشی کشور: ارائه یک مدل سیستمی

فاطمه یزدانی*

اصغر شریفی**

محمدنقی ایمانی***

چکیده

هدف این پژوهش شناسایی و سنجش وضعیت پیشایندها و پسایندهای شهروند حرفه‌ای در نظام آموزشی کشور در یک مدل فرایندی بود. روش پژوهش از نظر هدف کاربردی؛ از نظر روش جمع‌آوری داده‌ها توصیفی - پیمایشی و از نظر نوع داده، ترکیبی (کیفی-کمی) از نوع اکتشافی بود. خبرگان جامعه علمی دانشگاهی و متخصصان آموزش و پرورش بودند و در بخش کمی جامعه آماری شامل کلیه معلمان مدارس ابتدایی سطح کشور به تعداد ۳۵۸۰۰۰ نفر بود. حجم نمونه در بخش کیفی با استفاده از اصل اشباع نظری ۲۳ نفر تعیین شد و این افراد با روش هدفمند انتخاب شدند و در بخش کمی نیز با استفاده از فرمول کوکران ۹۰۰ نفر به‌عنوان نمونه تعیین شد و این افراد با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شد. ابزار گردآوری داده‌ها در بخش کیفی مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته و در بخش کمی پرسشنامه محقق ساخته ۱۶۰ سؤالی بود. برای سنجش روایی پرسشنامه از روایی محتوا و سازه استفاده شد که نتایج بیانگر روایی ابزار بود. برای سنجش پایایی مصاحبه از پایایی باز آزمون (۰.۷۷) و روش توافق درون موضوعی (۰.۸۳) استفاده شد؛ همچنین به‌منظور اطمینان از پایایی پرسشنامه از دو روش ضریب آلفای کرونباخ (برای تمام مؤلفه‌ها بزرگ‌تر از ۰.۷) و باز آزمایی (برای تمام مؤلفه‌ها بزرگ‌تر از ۰.۷) استفاده شد که نتایج بیانگر پایا بودن ابزارها بود (۰/۸۴). روش تحلیل داده‌ها در بخش کیفی کدگذاری باز و محوری بود؛ همچنین در بخش کمی از روش‌های آمار توصیفی شامل میانگین، انحراف معیار، جداول، اشکال و نمودارها استفاده شد و در بخش استنباطی از روش‌های تحلیل عاملی (تأییدی و اکتشافی) و آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد. نتایج نشان داد که عوامل مؤثر در تربیت شهروندی را می‌توان در سه دسته درون‌داد، فرزآیند و برونداد دسته بندی کرد عوامل درون داد شامل، اهداف و فلسفه تربیت، فناوری و تجهیزات

* دکترای گروه مدیریت آموزشی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن تهران، ایران

** استادیار گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، رودهن، ایران (نویسنده مسئول) imani1348@yahoo.com

*** استادیار گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، رودهن، ایران

آموزشی، نیروی انسانی، معیارهای ارزیابی، استانداردها و منابع آموزشی؛ عوامل فرایند شامل مؤلفه‌هایی مانند روش‌های تربیت، پداگوژی، محتوای آموزش و فرایندهای آموزش و کارکردهای پنهان تربیت است و عوامل برون داد، یعنی شهروند حرفه‌ای شامل شناخت، توانایی و نگرش مدنی است. بر اساس مؤلفه‌های شناسایی شده مدل شهروند حرفه‌ای ارائه شد و برازش آن با استفاده از شاخص‌های مطلق، نسبی و تعدیل یافته مورد ارزیابی قرار گرفت که نتایج حاکی از برازش آن داشت؛ همچنین نتایج نشان داد که وضعیت تمام مؤلفه‌های شناسایی شده در بین معلمان ابتدایی در حد مطلوب بود.

واژه‌های کلیدی: توانایی مدنی، شناخت مدنی، شهروند حرفه‌ای، نگرش مدنی

مقدمه

امروزه هم‌زمان با از بین رفتن مرزها و جایگزین شدن سازمان‌های غیردولتی و فعال شدن نهادهای نوین آموزشی، بصیرت‌ها و رسالت‌های جدیدی در محافل علمی پا به عرصه وجود نهادند. تغییرات بسیار سریع آرمانی در نظام مدیریت دانش و مدیریت آموزش عالی جهان، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی را با چالش‌های جدیدی مواجه کرد، چراکه حس کردند با توجه به تغییرات محیطی ناچار به تجدیدنظر و بازاندیشی در فرایندهای یاددهی و یادگیری می‌باشند و از طرفی نیز، انتظارات جدید یادگیرندگان، آن‌ها را بر آن داشت تا در ارتقای سطح کیفیت خود بکوشند. این امر تغییر مرزهای حرفه‌ای را در نظام آموزشی را می‌طلبد. نظام‌های آموزشی، به‌ویژه نظام آموزش و پرورش، باید در هزار سوم آموزش و تربیت شهروند حرفه‌ای را آغاز نمایند که متناسب و پاسخگوی این هزاره باشد (قورچیان و افتخارزاده، ۱۳۸۵: ۶۸). نگاهی گذرا به سابقه نظام آموزش و پرورش کشور و توجه به تحقیقات انجام شده در این زمینه بیانگر این واقعیات است که آموخته‌های عملی و نظری و عملی حاصل از این آموزش‌ها جهت پرورش شهروند حرفه‌ای با واقعیات موجود در خصوص شهروندی حرفه‌ای کشورهای پیشرفته جهان تفاوت دارد در طلیعه دنیای فرا پیچیده هزاره سوم، تغییر ماهیت بازار اقتصاد و اشتغال و دانش بر شدن آن، تنوع نیازهای آموزشی نیاز به یادگیری مادام‌العمر از یک سو و انفجار اطلاعاتی، ماهواره‌ای مخابراتی نوری، آموزشی و نظام شبکه‌ای از سوی دیگر آموزش کشور را تحت شعاع قرار داده و از طرف دیگر مهندسی مجدد ساختار آموزشی محتوا و روش‌های آموزشی را ایجاب کرده است

(هلندورث و همکاران^۱، ۲۰۱۷: ۱۳). بررسی‌ها نشان می‌دهد که محتوی نظام آموزش و پرورش کشور تقریباً به‌طور مستقیم از اهداف کلی نظام و مقاصد اصلی در همه سطوح سرچشمه نگرفته است و از محتوای آموزشی از اهداف فاصله دارند. لذا فراگیران، آموزشی را که آنان را به شهروندان حرفه‌ای تبدیل کند دریافت نمی‌کنند بنابراین برای جامعه پیچیده و دشوار امروز آماده نمی‌شوند. مدارس در شبکه پیچیده‌ای از فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی محلی، ملی، منطقه‌ای جهانی عمل کرده و در معرض انتظارات و انتقادات زیادی از سوی جامعه قرار دارند (قورچیان، ۱۳۸۵: ۶۹).

حال یکی مسائل مهمی که در رابطه با مفهوم شهروند و شهروندی وجود دارد این است که چگونه می‌توان آن را تعلیم و آموزش داد تا بر اساس آن شاهد اجرای صحیح آن در جامعه و شناخت وظایف و تکالیف مبتنی بر آن بود در این رابطه صاحب‌نظران نهاد آموزش و پرورش را بهترین مکان برای آموزش و تعلیم این مقوله می‌دانند. آن‌ها معتقدند چون نهاد آموزش و پرورش بعد از خانه دومین محیطی است که کودکان و نوجوانان قسمت اعظم وقت خود را در آن سپری می‌کنند و نقش مهمی در رشد شخصیت و انتقال دانش و مهارت‌های زندگی به آن‌ها دارد، در نتیجه آشنایی با شهروند و شهروندی نیز از جمله مهارت‌هایی است که در نهاد آموزش و پرورش باید آموزش داده شود و دانش‌آموزان رده‌های مختلف تحصیلی باید حقوق، تکالیف و مسئولیت‌های شهروندی را در نهاد آموزش و پرورش فراگیرند. در گزارش اخیر مطالعه تربیت شهروندی انجمن بین‌المللی ارزشیابی و پیشرفت تحصیلی آماده است که تمامی جوامع معاصر دارای این نگرانی و دل‌مشغولی عمیق هستند که چگونه نوجوانان و جوانان را برای زندگی شهری و شهروندی آماده کنند و راه و رسم مشارکت در مسائل اجتماعی را به آن‌ها بیاموزند. در همین گزارش آمده است که تربیت شهروندانی فعال و مؤثر یکی از هدف‌های مهم کلیدی در برنامه درسی بسیاری از کشورها بوده است (موک و لی^۲، ۲۰۱۷: ۵۲۹).

1. Hollandsworth, et al
2. Mok & Lee

گرچه هیچ‌کس رد نمی‌کند که آموزش و پرورش عمومی باید برای دانش‌آموزان دانش و مهارت را تدارک ببیند تا بتوانند مشاغلی را به دست آورند و اقتصاد امروز مشارکت نمایند بسیاری از مردم معتقدند مدارس باید مهارت‌ها و ارزشیابی که دانش‌آموزان را برای مشارکت در زندگی اجتماعی، محلی و ایالتی و سیاست‌های ملی آماده‌سازی (بولیو و لیتلک^۱، ۲۰۱۷: ۸۹). صرف‌نظر از درک اهمیت تربیت شهروندی و ضرورت توجه به آن، مسئله‌ای اساسی‌تر برای اغلب کشورها و صاحب‌نظران در واقع خصوصیات و ویژگی شهروند مطلوب است. اغلب نواحی آموزش و پرورش تربیت شهروندی را به‌عنوان یک موضوع درسی در دوره‌های تعلیمات مدنی در نظر گرفته بودند باین‌حال علیرغم این تعهد آشکار به آماده‌سازی مردم جوان جهت مشارکت در دموکراسی، تعداد کمی از ایالات، نظامی برای ارزیابی میزان موفقیت تلاش‌هایشان داشتند. چندلر و هاوولی^۲، (۲۰۱۷، به نقل از NCSS، ۱۹۹۴) چهار عنصر را برای یک شهروند مطلوب ارائه می‌کند: دانش، تفکر، تعهد و عمل. رابرنستین^۳، (۲۰۱۷) عنوان می‌کند که یک دانش‌آموز همان اندازه که به مهارت‌ها و ترتیبات مدنی احتیاج دارد، به محتوای دانش مدنی نیز احتیاج دارد تا شهروند دموکراتیک و مشارکت‌جو شود. دانش، مهارت‌ها و ترتیبات مدنی بر یکدیگر بنا شده و یکدیگر را تقویت می‌کنند و باید در ابتدا دوران کودکی آغاز شوند و اهمیتشان یکسان در نظر گرفته شوند. این‌ها می‌توانند از طریق تجارب مرتبط با نهاد آموزش و پرورش و خارج از آن پرورش یابند و درعین‌حال شواهد نشان می‌دهد که دانش‌آموزان از دبیرستان با دانش یا علاقه کمتر در مورد دولت و امور سیاسی فارغ‌التحصیل می‌شوند (ص ۱۷).

تربیت شهروند حرفه‌ای نقش بسزایی در جامعه دارد، از این‌رو، عوامل تأثیرگذار بر آن از اهمیت زیادی برخوردار است (دانیلز^۴، ۲۰۱۶). قورچیان (۱۳۸۵: ۷۶)، عوامل اثرگذار بر شهروند حرفه‌ای را شامل صلاحیت‌های مختلفی مانند صلاحیت‌های هوشی و فکری، صلاحیت تکنولوژیکی (فناوری)، صلاحیت اقتصادی، صلاحیت مدیریتی و رهبری، صلاحیت اجتماعی، صلاحیت فرهنگی، صلاحیت پژوهشی، صلاحیت معنوی

-
1. Beaulieu & Le Thiec
 2. Chandler & Hawley
 3. Rubenstein
 4. Daniels

و اخلاقی و مذهبی، صلاحیت جهانی و بین‌المللی، صلاحیت فردی، صلاحیت محیطی، صلاحیت سیاسی می‌داند. قائدی (۱۳۸۵: ۱۸۳)، فناوری اطلاعات، جهانی شدن و استفاده از رویکردهای دموکراتیک را از عوامل مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای برمی‌شمارد. فزونی و همکاران (۱۳۹۵: ۶۵)، برنامه درسی شامل اهداف، محتوا (ایوانوا، ۲۰۱۷)، ارزشیابی و فعالیت‌های یاددهی و یادگیری را از عوامل مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌دانند. اسپکتورلوی و آبراموویچ^۱ (۲۰۱۷) برنامه درسی حرفه‌ای را از عوامل مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌داند. هولند ورث و همکارانش (۲۰۱۷: ۳) نیز فناوری را عامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌دانند. زهرابی^۲ (۲۰۱۷)، توانمندسازی و ارتقای صلاحیت دست‌اندرکاران آموزشی را یکی از عوامل مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای عنوان می‌کند. رید و همکاران^۳ (۲۰۱۷: ۶۹)، روش تدریس، برنامه درسی و کیفیت فرایند یاددهی و یادگیری را از عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌دانند. کوتسلینی^۴ (۲۰۱۷) نیز برنامه درسی پنهان را عامل مهمی در تربیت شهروند حرفه‌ای می‌داند. پیترسون و بتلی (۲۰۱۶) برنامه درسی مبتنی بر اخلاقیات و مشارکت اجتماعی و حمایت مدیر نهاد آموزش و پرورش را از عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌دانند. هودا و همکاران^۵ (۲۰۱۷: ۱۶۵)، بهبود فرهنگ را از عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌دانند.

ویژگی‌های شهروند حرفه‌ای از عوامل مختلفی شامل ابعاد فردی مانند اعتماد به نفس، احترام، مستقل، ابتکار و اراده، مسئولیت‌پذیری، ابعاد اجتماعی مانند احترام به دیگران، مشارکت و ارتباط مؤثر با دیگران، دموکراسی و مردم‌سالاری، توجه به ارزش‌های اجتماعی، احترام به میراث فرهنگی و نهادهای ملی ابعاد قانونی مانند احترام به قانون، عمل به قانون تحت هر شرایطی تشکیل می‌شود (هاشمی، ۱۳۸۹: ۳۰). اما تربیت شهروند حرفه‌ای پیامدهایی نیز برای نظام آموزش و پرورش به دنبال دارد، برای مثال، به استقلال، تعهد و بهبود دانش آن‌ها کمک می‌کند (گراوز و همکاران،

1. Spektor-Levy & Abramovich

2. Zohrabi

3. Reed, et al

4. Koutselini

5. Huda, et al

۲۰۱۷: ۱۰۷). بی^۱ (۲۰۱۷: ۵۷) معتقد است که تربیت شهروند حرفه‌ای موجب ایجاد شهروندانی مسئول و آرمانی می‌گردد. بنابراین، با توجه به شرایط کنونی، در سازمان‌های آموزشی از جمله آموزش و پرورش برنامه‌های منسجم برای تربیت شهروند حرفه‌ای ضروری است بر اساس آنچه ذکر شد توجه به تربیت شهروند حرفه‌ای در مدارس از الزامات برای دستیابی به اهداف و چشم‌اندازهای آموزش و پرورش است. آموزش و پرورش به‌عنوان یکی از مهم‌ترین وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها به‌عنوان زیرساختی برای ایجاد منابع انسانی توانمند دارای اهمیت قابل‌ملاحظه‌ای است. این وزارتخانه بدون نیروی توانمند و شایسته که بتواند دستیابی به اهداف تعیین شده این سازمان را فراهم کند قادر به دستیابی به اهداف تعیین شده نخواهد بود. لذا با توجه به آنچه گفته شد هدف این پژوهش شناسایی پیشایندها و پسایندهای تربیت شهروند حرفه‌ای در نظام آموزشی کشور و همچنین و سنجش وضعیت عوامل شناسایی شده در در یک مدل فرایندی است.

روش

با توجه به اینکه موضوع این پژوهش شناسایی و سنجش وضعیت پیشایندها و پسایندهای تربیت شهروند حرفه‌ای در نظام آموزشی کشور در یک مدل فرایندی بود، روش پژوهش از نظر هدف کاربردی؛ از نظر روش جمع‌آوری داده‌ها توصیفی - پیمایشی و از نظر نوع داده، ترکیبی (کیفی-کمی) از نوع اکتشافی بود. جامعه آماری در بخش کیفی پژوهش، شامل متخصصان تعلیم و تربیت است که تعداد تقریبی آن‌ها ۱۸۷ نفر است (شامل مدیران آموزش و پرورش نخبه، معلمان نمونه کشوری در مقطع ابتدایی، سیاستگذاران آموزش و پرورش، خبرگان تعلیم و تربیت در پژوهشکده تعلیم و تربیت یا پژوهشکده آموزش و پرورش و همچنین مسئولین دفتر مطالعات تدوین برنامه درسی و دانشگاه فرهنگیان)؛ همچنین در بخش کمی، جامعه آماری این پژوهش، شامل کلیه معلمان مدارس ابتدایی سطح کشور بوده که تعداد آن‌ها ۳۵۸۰۰۰ نفر است که از این تعداد ۱۱۱۰۰۰ نفر زن و ۲۴۷۰۰۰ نفر مرد بودند. حجم نمونه در بخش کیفی با استفاده از اصل اشباع نظری ۲۳ نفر تعیین شد و در بخش کمی نیز با استفاده از فرمول

1. Bee

کوکران و با خطای ۰/۰۵ تعداد ۸۰۰ نفر به عنوان نمونه تعیین و برای افزایش دقت و پیش بینی افت حجم نمونه ۸۴۰ نفر در نظر گرفته شد. روش نمونه‌گیری در بخش کیفی روش نمونه‌گیری غیرتصادفی هدفمند بوده است و در بخش کمی نیز از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شد.

ابزار تحقیق در بخش کیفی شامل مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته بود که از مصاحبه‌ها برای پاسخ به سؤال مربوط به شناسایی مولفه‌های اصلی پژوهش و شاخص‌های آن استفاده شد. در بخش کمی ابزار پژوهش پرسشنامه محقق ساخته ۱۶۰ سوالی بود که با مرور مبانی نظری و عملی و نیز نتایج مصاحبه‌های اکتشافی (با کدگذاری باز و محوری متون مصاحبه اکتشافی)، تدوین شد. برای تعیین روایی پرسشنامه مورد استفاده در این پژوهش ابتدا از روش روایی محتوا^۱ استفاده شد. از این رو پرسشنامه تدوین شده در این تحقیق در اختیار خبرگان و صاحب‌نظران مربوطه قرار گرفته و نظرات آنان در جهت تحصیل هرچه بهتر روایی اخذ و اصلاحات مورد نظر صورت گرفت. علاوه بر روایی محتوایی، روایی سازه نیز برای بررسی اعتبار پرسشنامه استفاده شد. برای این منظور نتایج تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد که نتایج بیانگر روایی سازه ابزار بود. پایایی: در این پژوهش از پایایی بازآزمون و روش توافق درون موضوعی برای محاسبه پایایی مصاحبه‌های انجام گرفته استفاده شد. برای محاسبه پایایی بازآزمون از میان مصاحبه‌های انجام گرفته چند مصاحبه به عنوان نمونه انتخاب شده و هر کدام از آنها در یک فاصله زمانی کوتاه و مشخص دو بار کدگذاری شد. سپس گدهای مشخص شده در دو فاصله زمانی برای هر کدام از مصاحبه‌ها با هم مقایسه شدند که یافته‌ها بیانگر مناسب بودن پایایی بازآزمون بود. همچنین برای محاسبه پایایی مصاحبه با روش توافق درون موضوعی دو کدگذار^۲، از یکی از اساتید مدیریت آموزشی آشنا به کدگذاری درخواست شد تا به عنوان کدگذار ثانویه در پژوهش مشارکت کند در ادامه محقق به همراه این همکار پژوهش، تعداد سه مصاحبه را کدگذاری کرده و درصد توافق درون موضوعی که به عنوان شاخص پایایی تحلیل به کار می‌رود را محاسبه کرد. پایایی حاصل از دو کدگذار با توجه به محاسبات ۸۲.۸

-
1. Content validity
 2. Inter coder reliability (ICR)

بدست آمد که بیانگر مناسب بودن آن است. همچنین پس از تأیید روایی محتوایی و سازه ابزار پژوهش به منظور اطمینان از پایایی پرسشنامه، آن را روی نمونه ۳۰ نفری از جامعه آماری اجرا نموده و داده‌های حاصل با استفاده از دو روش (ضریب آلفا و بازآزمایی) مورد بررسی قرار گرفت که نتایج بیانگر پایا بودن پرسشنامه بود که در جدول فوق قابل مشاهده است.

یافته‌ها

در این بخش داده‌های پژوهش با استفاده از روش‌های علمی مورد تحلیل و ارزیابی قرار می‌گیرد. با توجه به این که پژوهش از نوع آمیخته است. تجزیه و تحلیل داده‌ها شامل دو بخش است: تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی و تجزیه و تحلیل داده‌های کمی. در ادامه به تحلیل محتوای داده‌های حاصل از مصاحبه پرداخته می‌شود. پاسخ‌های ارائه شده به سؤالات مصاحبه به منظور شناسایی و سنجش وضعیت پیشایندها و پسایندهای تربیت شهروند حرفه‌ای در نظام آموزشی کشور در یک مدل فرایندی در قالب کدهای شناسایی شده بر اساس نظر خبرگان در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۱. چک لیست مربوط به نتایج تحلیل محتوای مصاحبه مدل تربیت شهروند حرفه‌ای

در نظام آموزشی کشور

کد مصاحبه شونده	مفاهیم استخراجی اولیه
13,17,112, 119	درگیر ساختن فراگیران در مسائل مربوط به شرایط زندگی و دغدغه‌های اجتماع محل زیست
14,18,114, 117	یادگیری از طریق مشارکت و داوطلب شدن در فعالیت‌های عام‌المنفعه و دسته‌جمعی
14,17, 120,122	رعایت اخلاق و رعایتشان انسان در رویارویی با دیگران
12,13,113, 116	یادگیری مسئولیت پذیری در زندگی اجتماعی
11,18,110,123	تقویت ارزشها و الزامات زندگی در بستر جامعه امروزی
12,13,17,19, 120	یادگیری شیوه‌های مشارکت در جامعه مدنی
14,16,114,119,123	درگیر کردن افراد در فعالیت‌های مربوط به حوزه زندگی خود (اجتماع) قرار دهند
14,15,18,19,113,114	تقویت حس اعتماد به نفس در بین فراگیران
15,19,111, 116	یادگیری رفتارهای مسئولانه در برخورد با دیگران
14,18,112,113	انتقال دانش به کودکان که به واسطه آن خود را عضو مفیدی از حیات عمومی جامعه بدانند
11,15,19,112, 119	انتقال مهارت به کودکان که به واسطه آن خود را عضو مفیدی از حیات عمومی جامعه بدانند
12,13,113, 118	انتقال ارزش به کودکان که به واسطه آن خود را عضو مفیدی از حیات عمومی جامعه بدانند
11,18,110, 117	داوطلب به شرکت در انجمن‌های مدنی

کد مصاحبه شونده	مفاهیم استخراجی اولیه
I2,I3,I7,I9, I20	استفاده از تجهیزات مطابق با استانداردهای جهانی در سطح نهاد آموزش و پرورش
I5,I6,I14, I19,I22	یادگیری درک نیاز به تغییر در فناوری
I4,I7,I8,I9,I13,I14	توانایی به کارگیری تجهیزات فنی توسط مربیان
I6,I9, I11, I13,	در اختیار قرار دادن تجهیزات فناورانه به اندازه کافی
I1,I8,I12,I13,I23	تربیت نیروی انسانی ماهر در استفاده از تجهیزات مرتبط با نیاز و سطحشان
I4,I5 I12, I13	یادگیری استفاده از تجهیزات به صورتی که وقت گیر
I1, I11, I14, I16	یادگیری استفاده از تجهیزات و فناوری بدون محدودیت.
I12, I14, I18,I23	یادگیری استفاده از فناوری و تجهیزات فناورانه حتی در بیرون از نهاد آموزش و پرورش
I7, I11, I19	عدم پیچیدگی بهره‌برداری از تجهیزات در هر کلاس درس
I4, I5 I12, I13,	داشتن چشم‌اندازی سازگارتر با آینده
I3, I7, I9, I14	توانایی تصور شقوق مختلف آینده‌ای ممکن
I13 I12, I16,I22	تقویت افرادی که دارای مهارت‌های فکری انتقادی و تصمیم‌سازی خلاقانه باشند.
I1, I5, I7, I8, I10	تربیت شهروندی فعال در جامعه
I3, I7, I9, I11, I20	تربیت افرادی با مسئولیت‌پذیری اخلاقی
I8, I10, I13, I16	تربیت افرادی با مسئولیت‌پذیری اجتماعی
I2, I3, I7, I9, I12	تربیت افرادی که خود را موظف به مشارکت در امور سیاسی می‌دانند.
I4, I6, I13,, I16	تربیت افرادی که از سواد سیاسی برخوردار باشند
I1, I7, I8, I14	یادگیری تسلط بر رایانه و استفاده از اینترنت
I7, I8, I9, I19	یادگیری توانایی عمل و فضای مجازی
I6, I10, I11, I20	یادگیری خودآموزی و خود هدایتی
I1, I12, I18,I22	یادگیری اطلاعاتی در مورد درباره زندگی شهروندی
I3, I4, I9, I12,I23	آگاهی یافتن از مناسبات مدنی و اجتماعی
I1, I5, I7, I11, I14	تربیت افرادی که قادرند فرصت‌هایی برای کسب تجربه و به دست آوردن دانش ایجاد کنند.
I3, I7, I9, I13	تربیت افرادی که توانایی ارزیابی محیط و رفتارها را دارا باشند.
I4, I6, I10,I19,I23	بتقویت توانایی بررسی نظرها و ایده‌های مخالف
I1, I7, I9, I14	پرورش توانایی ایجاد تغییر به منظور بهبود نحوه تفکر
I5, I8, I10, I17	تقویت حس مشارکت در حیات سیاسی و مدنی
I2, I3, I9, I14, I16	کسب صلاحیت لازم برای مشارکت مدنی
I6, I7, I11, I18	تقویت اخلاق اجتماعی و بسط همبستگی اجتماعی
I2, I5, I11, I19	پیش بینی برنامه‌های ضمن خدمت شیوه‌های آموزش شهروندی
I4, I8, I10,I23	اختصاص زمان اضافی آموزشی به آموزش‌های مجزا
I7, I9, I11, I20	طراحی محتوای آموزشی اضافی بر اساس اصول شهروند حرفه‌ای
I1, I3, I11, I14	تلفیق مباحث شهروندی با دروس نزدیک به منظور تربیت شهروند حرفه‌ای

کد مصاحبه شونده	مفاهیم استخراجی اولیه
I8, I9, I10, I19	تلفیق مباحث شهروندی با دروس مرتبط به یکدیگر به منظور تربیت شهروند حرفه‌ای
I5, I6, I12, I17	اضافه کردن محتوای مبتنی بر شهروند حرفه‌ای در برنامه آموزشی ضمن خدمت و به صورت جزوات مکمل درسی
I1, I7, I13, I14	آماده‌سازی معلمان از نظر دانش و درک کافی درباره تاریخ ملی
I1, I9, I10, I16	ارائه برنامه‌هایی جهت آماده‌سازی معلمان از نظر دانش درباره ساختارهای موجود
I3, I5, I11, I20	افزایش آگاهی معلمان نسبت به فرآیندهای دولت و زندگی سیاسی متمرکز
I2, I7, I10, I22	یادگیری از طریق انجام فعالیت‌های مشارکتی و فعالانه
I6, I8, I12, I13	آموزش مطابق با زندگی واقعی
I3, I9, I11, I14	آموزش بر اساس تجارب معلمان
I5, I7, I12, I17	تجهیز معلمان به مجموعه‌ای از ابزارها همچون (دانش و فهم، مهارت‌ها و نگرش‌ها، ارزش‌ها و گرایش‌ها)
I2, I9, I11, I19	پیوند آموزش شهروندی با تمام تجارب آموزشی
I1, I6, I10, I19, I23	ترویج تفکر تغییر در سبک زندگی
I8, I10, I13, I23	استفاده از سبک‌های نوین آموزشی
I4, I5, I11, I14	اعتقاد به اصل یادگیرنده محوری
I7, I9, I12, I20	استفاده از منابع به روز
I1, I8, I11, I17	ایجاد فرصت‌هایی که به جای انتقال دانش معلمان، نحوه تفکر به آنان آموزش داده شود
I8, I10, I12, I19	آموزش نظری و عملی تفکر انتقادی در دوره‌های ضمن خدمت
I4, I9, I13, I18	تأکید بر ایجاد برقراری برابری و عدالت اقتصادی و اجتماعی در آموزش‌ها
I2, I10, I14, I22	محتوایی که منجر به توانایی تحلیل اطلاعات دریافتی گردد.
I3, I9, I11, I20	محتوایی که تأکید بر ایفای وظایف، تکالیف دارد
I1, I6, I13, I16	محتوایی که موجب توانایی ارزیابی محتوای اطلاعاتی با دیدی انتقادی
I7, I10, I11	محتوایی که موجب توانایی حل مسائل و مشکلات زمانه خود.
I4, I6, I20, I23	توانایی ایجاد ارتباط و مشارکت فعال در امور
I8, I10, I11, I19	محتوایی که موجب توانایی ایجاد محتوای کیفی
I1, I7, I13, I17	محتوایی که موجب توانایی استفاده از محتوای اطلاعاتی
I4, I9, I11, I18	محتوایی که مسئولیت‌پذیری را در معلمان تقویت کند
I1, I12, I20, I22	محتوایی که خودکارآمدی را در معلمان تقویت کند
I3, I4, I9, I12	محتوایی که امکان مشارکت افراد در فعل و انفعالات اجتماعی
I1, I5, I7, I11, I14	تلاش برای کسب دانش، مهارت‌ها و نگرش‌های مطلوب یادگیرندگان
I3, I7, I9, I13	استفاده از روش‌هایی برای تسهیل یادگیری
I4, I6, I10, I18	تقویت حس کاوشگری
I1, I7, I9, I14	یافتن طرق برای سازش و کسب موفقیت

کد مصاحبه شونده	مفاهیم استخراجی اولیه
I5, I8, I10, I20	داشتن فراشناخت یا نظارت فراشناختی
I2, I3, I9, I14	انعطاف‌پذیری
I6, I7, I11, I19	تمایل به خود اصلاحی
I1, I9, I10, I18	آگاهی از نحوه به دست آوردن اطلاعات
I3, I5, I11, I19	شناخت قانون اساسی و نظام اداره کشور
I2, I7, I10, I20	احترام به دولت و حاکمیت ملی
I6, I8, I12, I13	دارا بودن بینش عمیق در زمینه رهبری جامعه اسلامی
I3, I9, I11, I14	وفاداری به کشور
I5, I7, I12, I19	آگاهی از اوضاع و احوال سیاسی جامعه
I2, I3, I7, I9, I12	شناخت دیدگاه‌های احزاب عمده کشور
I4, I6, I13, I18	روحیه حفظ و دفاع از استقلال همه‌جانبه کشور
I1, I7, I8, I14, I22	شناخت دشمنان داخلی و خارجی
I7, I8, I9, I19, I23	آشنایی با قوانین و مقررات اجتماعی
I6, I10, I11, I16	روحیه احترام به قانون و قانونمندی
I1, I12, I15, I20	رعایت حقوق دیگران و احترام به شخصیت آن‌ها
I3, I4, I9, I12	پذیرش نظم اجتماعی
I1, I5, I7, I11, I14	وظیفه‌شناسی و دارا بودن روحیه مسئولیت‌پذیری
I3, I7, I9, I13, I19	احترام و احسان به والدین، همسر، فرزندان و اقوام
I2, I3, I7, I9, I12	امانت‌داری در ارتباط با دیگران
I4, I6, I13, I17	آمادگی برای ایفای نقش جنسیتی (زن یا مرد بودن)
I2, I3, I7, I9, I12	انعطاف‌پذیری در ارتباط با دیگران
I4, I6, I13, I18	مشارکت داوطلبانه در بخش‌های فردی، تعاونی و اجتماعی
I1, I7, I8, I14, I22	علاقه‌مندی به آسایش و رفاه دیگران
I7, I8, I9, I20	آشنایی با قوانین و مقررات اجتماعی
I6, I10, I11, I20	شناخت تاریخ، فرهنگ و تمدن اسلام و ایران
I2, I3, I7, I9, I12	آشنایی با دستاوردهای فرهنگی و مدنی کشورهای مختلف جهان
I4, I6, I13, I19	آشنایی با نقش و جایگاه هنر ملی و مذهبی در زندگی
I1, I7, I8, I14, I23	حساسیت نسبت به مسائل فرهنگی و هنری جامعه
I5, I7, I12, I18	شناخت فرهنگ، آداب و سنن مطلوب جامعه
I2, I9, I11, I17	آشنایی با آثار، دستاوردها و میراث فرهنگی ایران
I1, I6, I10, I19	علاقه‌مندی به حفظ میراث هنری و تاریخی کشور
I8, I10, I13, I19	شناخت زبان و ادب فارسی به‌عنوان مظهر هنر و وحدت ملی
I4, I5, I11, I20	پای بندی به ارزش‌های فرهنگی مورد قبول جامعه

کد مصاحبه شونده	مفاهیم استخراجی اولیه
I3,I7,I12, I19	گرایش به خلاقیت و آفرینش هنری
I4,I8,I14, I17,I22	روحیه تولید علم و سازندگی علمی
I4,I7, I20,I19,I23	روحیه تفکر، تعقل و تجزیه و تحلیل منطقی
I2,I3,I13, I16	توانایی یادگیری مستقل و فعال و پژوهشگرانه
I1,I8,I10,I19,I23	داشتن میل به دانایی
I2,I3,I7,I9, I20	کسب راهبردهای یادگیری مستقل
I4,I6,I14, I19,I23	شناخت اسرار جهان و قوانین طبیعت
I4,I5,I8,I9,I13,I14	کسب آگاهی در عرصه‌های فرهنگی و اعتقادی
I5,I9,I11, I16,I23	توانایی ساخت فعالانه دانش
I4,I8,I12,I13	دارا بودن روحیه بررسی و جستجو
I1,I5,I9,I12, I19	کسب و حفظ روحیه پرسشگری
I2,I3,I13, I18	علاقه‌مند به فعالیت‌های پژوهشی
I1,I8,I10, I17	آشنایی با مفاهیم پایه اقتصادی (پول، بودجه، پس‌انداز و...)
I2,I3,I7,I9, I20	آشنایی با مالکیت خصوصی و عمومی
I5,I6,I14, I19	آشنایی با ساختار اقتصادی جامعه محلی، ملی و بین‌المللی
I4,I7,I8,I9,I13,I14	درک اهمیت رشد و خودکفایی اقتصادی
I6,I9, I11, I13,	شناخت احکام اقتصادی اسلام و دارا بودن روحیه عمل به آن
I1,I8,I12,I13	آگاهی از نحوه سرمایه‌گذاری و فعالیت در اقتصاد نوین
I4,I5 I12, I13,I23	آشنایی با اقتصاد الکترونیکی و دانایی محور
I1, I11, I14, I16	توانایی درک و تجزیه و تحلیل مسائل اقتصادی روز
I12, I14, I18	وجدان کاری
I7, I11, I19,I22	آشنایی با فرصت‌ها و نیازهای شغلی
I4, I5 I12, I13,	آشنایی با قوانین و مقررات داخلی و بین‌المللی کار
I3, I7, I9, I14	آشنایی با مفاهیم پایه و اساسی فناوری
I13 I12, I16, I19	آشنایی با پیشرفته‌های علوم و مهندسی اطلاعات و ارتباطات
I1, I5, I7, I8, I10	کسب مهارت در حوزه‌های فناوری جدید
I3, I7, I9, I11, I20	دارا بودن مهارت‌های ضروری زندگی در یک جامعه مبتنی بر فناوری
I8, I10, I13, I16	توانایی کسب، ارزیابی و کاربرد اطلاعات از طریق کتاب، اینترنت، پایگاه‌های اطلاعاتی و...
I2, I3, I7, I9, I12	تلاش برای اصلاح رفتار و روش‌های علمی در جهت استفاده از فناوری‌های جدید
I4, I6, I13,, I16	خلاقیت و نوآوری در تعامل همه‌جانبه با دانش و فناوری‌های جدید
I1, I7, I8, I14,I23	پذیرش قرآن کریم و احکام آن و دستیابی به بینش الهی بر اساس آن
I7, I8, I9, I19	ایمان به خدای یکتا و اطاعت از او در تمام امور
I6, I10, I11, I20	میانه‌روی و اعتدال

کد مصاحبه شونده	مفاهیم استخراجی اولیه
I1, I12, I18, I23	پرهیزکار
I3, I4, I9, I12	دارا بودن وحدت شخصیت
I1, I5, I7, I11, I14	ایثار و گذشت
I3, I7, I9, I13	رازداری
I4, I6, I10, I19, I23	عفت و حیاء
I1, I7, I9, I14, I23	انصاف
I5, I8, I10, I17	خویشترن دار
I2, I3, I9, I14, I16	مهربان و صمیمی
I6, I7, I11, I18	احساس مسئولیت در قبال حفظ زیست‌بوم شهری
I2, I5, I11, I19	آشنایی با روش‌های دفع مواد زائد و بازیافت مواد
I4, I8, I10, I23	یادگیری عادت‌ها و گرایش‌های حفظ پاکیزگی و سلامت محیط شهری
I7, I9, I11, I20	احترام به زیست‌بوم طبیعی حیات وحش و تلاش برای حفظ و صیانت از آن
I1, I3, I11, I14	آگاهی از انواع بیماری‌های دامی مشترک با انسان و نحوه مبارزه با آن
I8, I9, I10, I19	رعایت حقوق حیوانات و حیات وحش
I5, I6, I12, I17	آگاهی از اکوسیستم‌های محلی و جهانی و عوامل و آثار نابودی آن‌ها
I1, I7, I13, I14	دل‌مشغولی نسبت به حفظ منابع حیاتی کشور
I1, I9, I10, I16	شناخت طبیعت و احترام قائل شدن برای آن

در این جدول، ستون اول بیانگر کدهای مربوط به مدل تربیت شهروند حرفه‌ای در نظام آموزشی کشور است که از تحلیل محتوا حاصل شده که از کدگذاری باز به دست آمده است و ستون دوم کد مربوط به مصاحبه شونده آورده شده است که اشاره به فراوانی هر یک از پاسخ‌های ارائه شده دارد. با این حال در عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای براساس نتایج حاصل از بخش کیفی و روایی محتوا، روی ۴۷ شاخص شناسایی شده تحلیل عاملی اکتشافی انجام شد. جدول اشتراکات شاخص‌ها نشان داد هیچ شاخصی حذف نمی‌شود زیرا اشتراکات برای همه شاخص‌ها بالای ۰.۵ بود. در جدول زیر، می‌توان تبیین واریانس کل را مشاهده کرد. این جدول شامل سه قسمت است.

جدول ۲. تبیین واریانس عوامل مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای

مؤلفه	مقادیر ویژه اولیه			مجموع مربع بارهای استخراج شده			مجموع مربع بارهای چرخش یافته		
	کل	واریانس	درصد جمععی	کل	واریانس	درصد جمععی	کل	واریانس	درصد جمععی
۱	۱۲,۵۱	۲۶,۳۱	۱۲,۵۱	۱۲,۵۱	۲۶,۳۱	۱۲,۵۱	۱۱,۹۵	۶,۴۶	۱۲,۵۱
۲	۳,۴	۶,۳	۱۸,۸۱	۳,۴	۶,۳	۱۸,۸۱	۸,۶۱	۴,۶۵	۱۸,۸۱
۳	۲,۳۳	۴,۳۲	۲۳,۱۳	۲,۳۳	۴,۳۲	۲۳,۱۳	۸,۱۳	۴,۳۹	۲۳,۱۳
۴	۱,۸۳	۳,۳۸	۲۶,۵۱	۱,۸۳	۳,۳۸	۲۶,۵۱	۳,۹۶	۲,۱۴	۲۶,۵۱
۵	۱,۶۳	۳,۰۱	۲۹,۵۲	۱,۶۳	۳,۰۱	۲۹,۵۲	۳,۷۶	۲,۰۳	۲۹,۵۲
۶	۱,۵۸	۲,۹۲	۳۲,۴۴	۱,۵۸	۲,۹۲	۳۲,۴۴	۳,۶۳	۱,۹۶	۳۲,۴۴
۷	۱,۴۱	۲,۶۱	۳۵,۰۵	۱,۴۱	۲,۶۱	۳۵,۰۵	۳,۵۲	۱,۹	۳۵,۰۵
۸	۱,۲۹	۲,۳۸	۳۷,۴۳	۱,۲۹	۲,۳۸	۳۷,۴۳	۳,۳۵	۱,۸۱	۳۷,۴۳
۹	۱,۲۳	۲,۲۸	۳۹,۷۱	۱,۲۳	۲,۲۸	۳۹,۷۱	۳,۳	۱,۷۸	۳۹,۷۱
۱۰	۱,۲۲	۲,۲۶	۴۱,۹۷	۱,۲۲	۲,۲۶	۴۱,۹۷	۲,۸۴	۱,۵۳	۴۱,۹۷
۱۱	۱,۱۲	۲,۰۸	۴۴,۰۵	۱,۱۲	۲,۰۸	۴۴,۰۵	۲,۸۲	۱,۵۲	۴۴,۰۵
۱۲	۱,۰۹	۲,۰۱	۴۶,۰۶	۱,۰۹	۲,۰۱	۴۶,۰۶	۲,۷۱	۱,۴۶	۴۶,۰۶
۱۳	۱,۰۶	۱,۹۶	۴۸,۰۲	۱,۰۶	۱,۹۶	۴۸,۰۲	۲,۶۹	۱,۴۵	۴۸,۰۲
۱۴	۱,۰۲	۱,۸۸	۴۹,۹	۱,۰۲	۱,۸۸	۴۹,۹	۲,۴۵	۱,۳۳	۴۹,۹
۱۵	۰,۹۶	۱,۷۷	۵۱,۶۷						
...									
۴۶	۰,۱۶	۰,۲۹	۹۹,۷۲						
۴۷	۰,۱۵	۰,۲۸	۱۰۰,۰۰						

در جدول فوق، ۱۴ مولفه‌ی اول دارای مقادیر ویژه بزرگتر از یک هست و در تحلیل باقی می‌مانند. این عوامل تا حدود ۶۴ درصد، واریانس شاخص‌های ابعاد اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در نظام آموزشی کشور را تبیین می‌کند که نمودار سنگریزه، موید نتایج فوق بود و همان ۱۴ عامل را شناسایی کرد. جدول ماتریس عوامل چرخش یافته عوامل مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای بیانگر شاخص‌های مربوط به هر یک از مؤلفه‌های اکتشاف شده بود که بر اساس ادبیات، پیشینه و نظریه‌های موجود این عوامل نام‌گذاری شدند که در جدول زیر قابل مشاهده است.

جدول ۴. ماتریس عوامل چرخش یافته عوامل مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای

	مؤلفه				
	۵	۴	۳	۲	۱
مؤلفه ۱	۰.۱۷۹	۰.۷۷۲	۰.۰۵۷	۰.۳۶۳	۰.۰۲۵
مؤلفه ۲	۰.۷۹۸	۰.۰۲۵	۰.۰۲۶	۰.۱۶۵	۰.۴۵۳
مؤلفه ۳	۰.۳۳۱	۰.۶۸۷	۰.۲۰۱	۰.۰۷۳	۰.۲۴۹
مؤلفه ۴	۰.۲۴۹	۰.۳۳۱	۰.۷۴۶	۰.۰۷۳	۰.۲۳۸
مؤلفه ۵	۰.۱۵۶	۰.۲۴۹	۰.۱۶۵	۰.۶۰۳	۰.۱۶۵
مؤلفه ۶	۰.۱۷۹	۰.۳۶۳	۰.۰۷۳	۰.۷۳۹	۰.۰۷۳
مؤلفه ۷	۰.۰۲۵	۰.۲۶۲	۰.۰۶	۰.۲۳۸	۰.۶۵
مؤلفه ۸	۰.۴۵۳	۰.۲۶۲	۰.۰۳۹	۰.۳۳۱	۰.۶۵۶
مؤلفه ۹	۰.۰۷۳	۰.۲۴۲	۰.۷۷۶	۰.۱۵۶	۰.۳۶۳
مؤلفه ۱۰	۰.۰۶	۰.۱۵۶	۰.۶۸۲	۰.۱۷۹	۰.۲۶۲
مؤلفه ۱۱	۰.۲۶	۰.۱۷۹	۰.۳۶۳	۰.۶۸	۰.۰۶
مؤلفه ۱۲	۰.۱۶۵	۰.۷۴۱	۰.۱۵۶	۰.۴۵۳	۰.۳۳۱
مؤلفه ۱۳	۰.۴۷۶	۰.۰۲۵	۰.۱۷۹	۰.۳۶۳	۰.۰۲۵
مؤلفه ۱۴	۰.۷۵۸	۰.۴۵۳	۰.۲۰۶	۰.۲۶۲	۰.۴۵۳

همان‌طور که گفته شد بر اساس نتایج حاصل از مصاحبه، مولفه‌های مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای شامل ۱۴ مؤلفه و ۴۷ شاخص بود که مجدداً روی این ۱۴ مؤلفه تحلیل عاملی اکتشافی انجام شد تا ابعاد مؤثر حاصل شود. جدول اشتراکات مؤلفه‌ها نشان داد هیچ مولفه‌ای از تحلیل خارج نخواهد شد زیرا اشتراکات برای همه ابعاد، بالای ۰.۵ بود. جدول تبیین واریانس عوامل مستخرجه نیز نشان داد پنج عامل اول دارای مقادیر ویژه بزرگتر از یک هست و در تحلیل باقی می‌مانند. این عوامل تا تقریباً ۶۱ درصد واریانس ابعاد اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای را تبیین می‌کند. به منظور تحقیق درباره ماهیت روابط بین عوامل و نیز دستیابی به تعاریف و نامگذاری عامل‌ها، ضرایب بالاتر از ۰.۴ در تعریف عامل‌ها مهم و با معنی بوده و ضرایب کمتر از این حدود به عنوان عامل تصادفی در نظر گرفته شده است. نمودار سنگریزه نیز مؤید نتایج فوق بود. در نهایت در جدول ماتریس عوامل چرخش یافته ابعاد اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای نشان داد که هر یک از چهارده مؤلفه موجود مربوط به کدام یک از

پنج بعد شناسایی شده است. ابعاد اکتشاف شده را در جدول فوق، می‌توان مشاهده کرد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف شناسایی و سنجش وضعیت پیشایندها و پسایندهای شهروند حرفه‌ای در نظام آموزشی کشور در یک مدل فرایندی انجام شد. به همین جهت پیشایندها و پسایندهای تربیت شهروند حرفه‌ای و همین‌طور مولفه‌های آن مشخص گردید؛ علاوه بر آن به بررسی وضعیت موجود متغیرهای شناسایی شده پرداخته شد. در عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای براساس نتایج حاصل از بخش کیفی و روایی محتوا، روی ۴۷ شاخص شناسایی شده تحلیل عاملی اکتشافی انجام شد. نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد ۵ بعد و ۱۰ مؤلفه به عنوان عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای استخراج شد که عبارتند از آموزش درباره شهروندی (۳ گویه)، آموزش از طریق شهروندی (۳ گویه)، آموزش برای شهروندی (۳ گویه)، یاددهی و یادگیری پداگوژیکی (۳ گویه)، پداگوژی انتقادی (۳ مؤلفه)، محتوای دانشی (۳ گویه)، محتوای مهارتی (۴ گویه)، محتوای نگرشی (۳ گویه)، برنامه درسی پنهان (۳ گویه) و تفکر انتقادی (۵ گویه). همچنین، ۴ بعد به عنوان عوامل فرایند تربیت شهروند حرفه‌ای در نظام آموزشی کشور استخراج شد که عبارتند از آموزشهای شهروندی (۳ مؤلفه)، پداگوژی (۲ مؤلفه)، محتوای آموزشی (۳ مؤلفه) و کارکردهای پنهان تربیت (۲ مؤلفه). علاوه بر آن، ۸ سه بعد و مؤلفه اثرپذیر از تربیت شهروند حرفه‌ای در نظام آموزشی کشور استخراج شد که عبارتند از سواد سیاسی (۸ گویه)، سواد اجتماعی (۱۲ گویه)، سواد فرهنگی (۱۰ گویه)، سواد علمی (۱۱ گویه)، سواد اقتصادی (۱۱ مؤلفه)، سواد فناوری (۷ گویه)، سواد اخلاقی (۱۱ گویه)، سواد زیست‌محیطی (۹ گویه).

باتوجه به ادبیات پژوهش، در فلسفه تربیت، مشارکت اجتماعی، اولین مؤلفه‌ای است که به چشم می‌خورد و به عنوان مؤلفه‌ی تاثیرگذار بر تربیت شهروندی مطرح می‌شود. باید خاطر نشان کرد که تربیت افراد یک جامعه و متعاقباً یک سازمان برای داشتن همدلی و همکاری بیشتر با یکدیگر، و وفاق و تعامل، عملی می‌شود. مدیران و روسای سازمان آموزش و پرورش باید سازو کارهایی برای ایجاد این وفاق فراهم

آورند تا بتوانند به عنوان یک مزیت رقابتی از آن استفاده کنند. وجود مشارکت اجتماعی و تعاملات بین فردی در بین معلمان آموزش و پرورش، موجبات ترقی و چابکی سازمان را فراهم می‌آورند. از طرف دیگر، بنا بر آنچه در سند تحول آموزش و پرورش به آن اشاره شده است، برای توسعه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی، باید مشارکت اجتماعی را سرلوحه کار خویش قرار دهند. با مشارکت اجتماعی، قدرت تصمیم‌گیری معلمان و برنامه‌ریزی جهت توسعه بهبود می‌یابد، همچنین، موجبات گسترش و تعمیق شبکه روابط اجتماعی بین معلمان را فراهم می‌آورد و موجب بالا رفتن آگاهی و توانمندی معلمان می‌شود. یکی دیگر از مؤلفه‌های تأثیر گذار که جزء مؤثر در فلسفه و اهداف تربیتی است، مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. شایان ذکر است که مسئولیت‌پذیری اجتماعی تا حدی به نحوه و چگونگی آگاهی معلم از دنیای پیرامونش مرتبط می‌شود. این امر به رشد دامنه اطلاعات و آگاهی‌های وی از انواع مسئولیت‌های اجتماعی و اعتلای مهارت‌های عقلانی، تحلیل و تفکر پیرامون این مسئولیت‌ها توجه دارد. رشد آگاهی و معرفت نسبت به مسئولیت‌های اجتماعی در حقیقت مطلع ساختن معلمان از ماهیت جامعه و سازمان خود و ضرورت تلاش برای انجام وظایف و رسالت‌های اجتماعی است و بی‌توجهی به رشد آگاهی‌ها و عدم ایجاد معرفت لازم نسبت به انواع مسئولیت‌های اجتماعی به معنای عدم شکل‌گیری اولین مبنای ایفای مسئولیت‌های اجتماعی است (شریفی و اسلامیه، ۱۳۹۰).

در خصوص بعد فناوری اطلاعات، باید عنوان کرد که مؤلفه‌های به روز بودن باید در آن مورد توجه قرار بگیرد. بدین منظور باید آموزش‌های به روز و متناسب با پیشرفت فناوری‌ها را در اختیار معلمان قرار داد تا بتوانند همگام با معلمان جهان پیرامون حرکت کنند. همچنین، این آموزش‌ها باید متناسب با نوع تدریس و نوع درس و برنامه درسی باشد تا معلمان در تمام مقاطع بتوانند از فناوری اطلاعات استفاده بهینه داشته باشند. این آموزش‌ها همچنین باید در دسترس باشد و معلمان به ویژه معلمان ابتدایی که زمان زیادی را در مدرسه می‌گذرانند، مجبور نباشند برای آموزش، از مدرسه خارج شوند. فناوری‌های نوین، امروزه در الگوهای تدریسی به ویژه در مقاطع پایتتر، بسیار تأثیرگذارند و فرایند یاددهی و یادگیری را تسهیل کرده‌اند. از اینرو آموزش استفاده درست و در اختیار قرار دادن تجهیزات کافی برای تدریس، می‌تواند گامی مهم در

جهت تربیت شهروند حرفه‌ای در معلمان باشد و همگام با آن موجبات پیشرفت تحصیلی دانش آموزان را نیز مهیا سازد. همچنین، باید به معلمان آموزش داد تا بتوانند تحت فرایند خود آموزی و خود هدایتی قرارا بگیرند. این امر می‌تواند تربیت حرفه‌ای آنان را سرعت بخشد.

بعد بعدی مطرح شده و تاثیرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای معلمان، توجه به آنان به عنوان نیروی انسانی یک سازمان و سرمایه فکری است که آنان با خود به همراه دارند. از آنجاییکه سرمایه‌های فکری و نیروی انسانی در سازمانها، مهم‌ترین منابع سازمانی هستند و سازمان بدون وجود آنها قادر به ادامه کار نیست بنابراین عواملی که آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهند و موجب تربیت آنان می‌گردند، بسیار مهم و ضروری هستند. از جمله این عوامل، ایجاد توانایی و افزایش دانش، مهارت و جهانی اندیشیدن در آنها است. همانطور که در ادبیات پژوهش نیز به آن اشاره شده است، شهروند آینده یا هزاره سوم باید چشم اندازی سازگارتر با آینده را در خود پرورش دهد تا بتواند شقوق مختلف آینده را تصور کند. دارای مهارت‌های فکری انتقادی و تصمیم‌سازی خلاقانه باشد و بتواند به‌عنوان یک شهروند فعال در جامعه جهانی مشارکت کند. همچنین، باید دانش، مهارت و نگرش دموکراتیک داشته باشد یعنی، علاوه بر مسئولیت‌پذیری اخلاقی و اجتماعی، در امور سیاسی نیز، مشارکت داشته باشد و به عبارتی، دارای سواد سیاسی باشد..

بعد دیگری که مطرح می‌شود و طبق ادبیات پژوهش، بر تربیت شهروند حرفه‌ای در بین معلمان ابتدایی تأثیر گذار است، توجه به معیارهای ارزیابی است. واضح و مبرهن است که ارزیابی، جزء لاینک هر برنامه آموزشی است چراکه با استفاده از آن به نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصتهای پیش رو می‌توان دست پیدا کرد. از اینرو، در تمام مراحل رشد و تربیت معلمان باید مد نظر قرار گیرد. اما این ارزیابی باید بر اساس یک سری معیارهایی انجام پذیرد، یکی از این معیارها، میزان دانش معلمان است. برای اینکه متوجه شد که معلمان ابتدایی تا چه حد مسیر رشد و توسعه و حرفه‌ای شدن را طی کرده‌اند باید آموخته‌های آنان مورد بررسی قرار گیرد. از طرف دیگر، شیوه تفکر آنان، بسیار مهم است. در این میان می‌توان به مهارت تفکر انتقادی اشاره کرد. آموزش معلمان برای داشتن تفکر انتقادی، گامی اساسی در جهت تربیت شهروند حرفه‌ای در

آنها است. تفکر علمی و منطقی، کنجکاوی و پرسشگری آنها، میزان خلاقیت، خودفرمانی، آینده‌نگری و برنامه‌ریزی، درک و فهم زبان و ادبیات، یادگیری مادام‌العمر، منش‌های تفکر از ویژگی‌هایی است که باید مورد بررسی قرار گیرد. آموزش تفکر و ارزیابی آن مهارتی مؤثر است که با ارزیابی شرایط و وضعیت‌های جدید اجتماعی، م‌یتواند نقش مثبتی نه تنها در توسعه حرفه‌ی معلمی داشته باشد بلکه می‌تواند در توسعه جامعه نیز نقش بزرگی ایفا کند.

علاوه بر شناخت مدنی، توانایی مدنی نیز مؤلفه اساسی دیگر در شهروند حرفه‌ای است. با توجه به ادبیات پژوهش، توانایی مدنی، مجموعه‌ای از مهارت‌ها، قابلیت‌ها و توانمندی‌هایی که هر فرد برای زیست در جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند به آن‌ها نیاز دارد و مؤلفه‌های آن عبارت‌اند از: توانایی مشارکت با دیگران، توانایی انجام امور بدون اتکا به دیگران، توانایی اتخاذ تصمیمات منطقی و توانایی رفتار بر اساس اصول اخلاقی و مذهبی مطلوب (فتحی و اجارگاه و دیبا، ۱۳۸۱). این نوع توانایی را می‌توان در قالب سواد علمی دید. و منظور از آن این است که معلمی که تحت آموزش‌های تربیت شهروند حرفه‌ای قرار گرفته، بتواند روحیه تولید علم و سازندگی علمی و همچنین روحیه تفکر، تعقل و تجزیه و تحلیل منطقی را داشته باشد، علاوه بر این باید بتواند توانایی یادگیری مستقل و فعال و پژوهشگرانه و کسب راهبردهای یادگیری جدید را داشته باشد. علاوه بر سواد علمی، سواد اقتصادی نیز بسیار ضروری است. سواد اقتصادی، یعنی آشنایی با مفاهیم پایه اقتصادی (پول، بودجه، پس‌انداز و...)، آشنایی با مالکیت خصوصی و عمومی، آشنایی با ساختار اقتصادی جامعه محلی، ملی و بین‌المللی و درک اهمیت رشد و خودکفایی اقتصادی همچنین آگاهی از نحوه سرمایه‌گذاری و فعالیت در اقتصاد نوین. چنین معلمی بهتر می‌تواند راجع به حقوق اقتصادی خود تصمیم بگیرد و اقتصاد دانایی محور امروز را به خوبی می‌شناسد چراکه با توجه به وجدان کاری در آن گام بر می‌دارد و نیازهای شغلی خود را درک می‌کند. نکته مهم دیگر اینکه، معلمانی که به عنوان شهروند حرفه‌ای شناخته می‌شوند و شایستگی لازم را اخذ می‌کنند. باید سواد فناورانه نیز داشته باشند. بدین منظور باید معلمان تجهیزات فناورانه به روز را بشناسند و مهارت‌های ضروری زندگی در یک جامعه مبتنی بر فناوری را داشته باشند. همچنین، آنان باید توانایی کسب، ارزیابی و

کاربرد اطلاعات از طریق کتاب، اینترنت، پایگاه‌های اطلاعاتی را داشته و برای اصلاح رفتار و روش‌های علمی در جهت استفاده از فناوری‌های جدید تلاش کنند. نگرش مدنی، از ابعاد دیگری است که معلم حرفه‌ای باید آن را داشته باشد، یکی از مؤلفه‌های داشتن نگرش مدنی، سواد اخلاقی است. با توجه به آنچه در سند تحول آموزش و پرورش نیز عنوان شده، معلمانی که به عنوان شهروند حرفه‌ای آموزش دیده هستند باید قرآن کریم و احکام آن را بپذیرند و دستیابی به بینش الهی بر اساس آن را سرلوحه کار خویش قرار دهند، همچنین باید، ویژگیهایی مانند ایمان به خدای یکتا و اطاعت از او در تمام امور، میانه‌روی و اعتدال، پرهیزکار، دارا بودن وحدت شخصیت، ایثار و گذشت، رازداری، عفت و حیاءانصاف، خویش‌داری را داشته باشند. سواد زیست محیطی از دیگر نگرشهایی است که معلمان باید داشته باشند. تا بتوانند آنها را به دانش آموزان خود نیز انتقال دهند. از این نگرش‌ها می‌توان به احساس مسئولیت در قبال حفظ زیست‌بوم شهری، آشنایی با روش‌های دفع مواد زائد و بازیافت مواد، یادگیری عادت‌ها و گرایش‌های حفظ پاکیزگی و سلامت محیط شهری، احترام به زیست‌بوم طبیعی حیات‌وحش و تلاش برای حفظ و صیانت از آن، آگاهی از انواع بیماری‌های دامی مشترک با انسان و نحوه مبارزه با آن، رعایت حقوق حیوانات و حیات‌وحش و آگاهی از اکوسیستم‌های محلی و جهانی و عوامل و آثار نابودی آن‌ها اشاره کرد.

منابع

- اسفندیاری، توران. (۱۳۸۷). عوامل و زمینه‌های مؤثر در آموزش‌های غیر رسمی شهروندی، مجموعه مقالات اولین همایش آموزش و یادگیری غیر رسمی. مشهد: دانشگاه فردوسی.
- شریفی، اصغر و اسلامیه، فاطمه. (۱۳۹۰). ارزیابی استانداردهای سواد اطلاعاتی دانشجویان و رابطه آن با گرایش به یادگیری الکترونیکی. فصل‌نامه فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، ۲(۲)، ۳۵-۵۳.
- فتحی واجارگاه، کورش و دیبا واجاری طلعت. (۱۳۸۱). تربیت شهروندی در مدارس. تهران: انتشارات فاخر.
- قورچیان، نادر قلی و افتخارزاده، فرهاد. (۱۳۸۵). ارائه مدلی جهت تربیت شهروند حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور در هزاره سوم. آینده پژوهش مدیریت، ۸(۱۸)، ۸۰-۶۷.

هاشمی، شهناز. (۱۳۸۹). تربیت شهروندی در کشور ژاپن. پژوهش‌های مدیریت، ۹(۲)، ۳۸-

۲۸

- Beaulieu, É., & Le Thiec, M. (2017). The NCLC in Minority Settings: Past and Future Projects. *LANGUAGE IS THE KEY*, 89.
- Chandler, P. T., & Hawley, T. S. (2017). USING RACIAL PEDAGOGICAL CONTENT KNOWLEDGE AND INQUIRY PEDAGOGY TO RE-IMAGINE SOCIAL STUDIES TEACHING AND LEARNING. *Race Lessons: Using Inquiry to Teach about Race in Social Studies*, 1.
- Hollandsworth, R., Donovan, J., & Welch, M. (2017). Digital Citizenship: You Can't Go Home Again. *TechTrends*, 1-7.
- Mok, M., & Lee, W. O. (2017). Paradigm Shifts in Assessment for Learning: A Secondary Analysis of the International Civic and Citizenship Study (ICCS) 2009. In *Life in Schools and Classrooms* (pp. 527-552). Springer Singapore.
- Peterson, A., & Bentley, B. (2017). Education for citizenship in South Australian public schools: a pilot study of senior leader and teacher perceptions. *The Curriculum Journal*, 28(1), 105-122.
- Rubenstein, R. E. (2017). Civil Rights and the Charter School Choice: How Stricter Standards for Charter Schools Can Aid Educational Equity.
- Spektor-Levy, O., & Abramovich, A. (2017). From "Hesitant" to "Environmental Leader": The Influence of a Professional Development Program on The Environmental Citizenship of Preschool Teachers. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 13(3).
- Zohrabi, A. R. (2017). *International Journal*, 5(5).